COVOARELE DE PE VALEA MUREȘULUI

Unul dintre cele mai răspândite meşteşuguri care practică şi azi în locurile este ţesutul covoarelor. Pe Valea Almaşului, momentan se ţese în război orizontal dar odinioară era folosit războiul vertical. Materialele prime de bază folosite în confecţionarea covoarelor sunt: lâna, bumbacul şi cânepa.

Întreg procesul de prelucrare a lânii păstrează şi în prezent aspecte străvechi. Lâna se obţine de la animale proprii sau prin cumpărare. Prelucrarea lânii se face de către femeie într-o perioadă mare de timp.

Prima fază este spălatul lânii care se efectuează vara. Lâna se spală cu apă fierbinte apoi se limpezeşte cu apă rece, se pune la uscat şi se păstrează în saci pe podul casei. A doua fază, scărmănatul lânii, se efectuează cu mâna în şezătorile din anotimpul friguros. În ultimul timp sunt utilizate tot mai mult maşinile de scărmănat şi tors. A treia fază este pieptănatul şi sortarea lânii, apoi urmează torsul, care se efectuează de fete şi femei tot timpul nu numai la şezători. Povestesc bătrânii că femeile torceau şi mergând pe drum sau păzind vitele. În gospodăriile ţărăneşti din trecut, războiul de ţesut ocupa un loc la fel de important ca şi vatra unde se gătea, fiincă era cel care „îmbrăca toată casa". Tehnicile de ţesut şi calitatea s-au îmbunătăţit.

Prin utilizarea războiului orizontal, prin sporirea numărului de iţe de la două la patru sau mai multe, azi ajungând până la o sută de iţe. S-a îmbogăţit şi ornamentica dar nu întotdeauna favorabil, multe lucruri riscând să devină un kisch, atât prin modelul folosit, cât şi printr-o cromatică nepotrivită folosit, cât şi folosindu-se în astfel de cazuri lâna vopsită industrial sau diverse materiale sintetice gata vopsite în culori ţipătoare care nu au nimic comun cu desăvârşita cromatică a vechilor ţesături. Foarte frecvent, melana înlocuieşte lâna inclusiv la cusături.

De la învrâstrarea simplă pentru textilele de folosinţă zilnică într-o cromatică armonioasă, s-a ajuns recent la nenumărate compoziţii ornamentale, realizate prin alesături în care motivele simbolice de tradiţie milenară au fost completate cu motive inspirate din lumea vegetală şi animală care sunt preluate direct din natură nemaifiind stilizate în timp. Modelele recente par lucrate în grabă fără a avea în vedere continuitatea cromaticii şi motivelor milenare. Tot mai rar întâlnim scoarţe în motive geometrice. Am mai remarcat în tehnica de lucru două feluri de ţesătură „cu firul călcat" sub formă de pătrăţele folosită foarte mult în modelel recente. Covorul este multifuncţional dobândind cu timpul şi funcţia de învelitoare pentru pat sau peretar.

Tânără fată de pe Valea Mureşului

Ornamentica – după cum aminteam mai sus – a evoluat în timp. De la învrăstrarea simplă alb – negru, cenuşiu – brun, roşu – alb, vânăt – alb s-a ajuns la un colorit variat. În ornamentistica din trecut de pe Valea Almaşului predominau motivele geometrice de tradiţie străveche precum: discul solar reprezentat prin diverse romburi, spirale, lanţul şi coarnele berbecului.

Ca asociaţii cromatice mai frecvente se disting: vânăt-alb, galben-brun, roşu-negru, brânduşat-portocaliu, verde-galben etc...

Aceste culori se pot obţine prin tehnica vopsirii vegetale, culoarea fiind obţinută din: frunze, coji de copaci, coji de nuci şi chiar din pământ.

– Din coajă de frasin prin fierbere şi macerare se obţin albastru în diverse nuanţe.

– Din coji de ceapă se obţine portocaliu.

– Din coji de arin se obţine roşu închis (bordo).

– Din flori de tei se obţine roşu.

– Din „galiţă" (pământ de mină) se obţine galbenul.

– Din vânăt şi galben se obţine verde.

– Din coajă de nucă şi coajă de arin, lăsate la macerat se obţine negru.

După ce lâna este „răşchiată" şi făcută „jirebii" pentru a se ţese mai uşor, firele se fierb în leşie şi cenuşă

Covor de pe Valea Mureşului

şi se lasă în „pârlău" trei zile apoi se scot şi se limpezesc cu apă rece şi este bine ca tot atunci să se facă şi vopsirea.

În vopsea se adaugă sare şi oţet pentru a fixa mai bine culoarea. Operaţia ţesutului este precedată de urzitul firelor, învălitul sulului şi neveditul.

Urzitul se realizează în casă cu unealtă din lemn denumită „urzoi". Urmează apoi, învălitul sulului cu urzeală, care se face cu ajutorul a trei femei.

Iţele se fac cu ajutorul „indrelei" şi a unei scânduri numită „spetează". Se aşează apoi „brâgla" se pune în ea „spată", se fixează tălpile de care se leagă iţele şi se începe ţesutul cu ajutorul suveicilor în care se află ţeava ce conţin firele la culoarea dorită. În multe locuri acest meşteşug nu se mai practică fiind considerat depăşit. Generaţia de azi fiind preocupată de meserii, care aduc venituri imediate.

Aceste meteşuguri ar trebui încurajate în numele dragostei pentru frumos prin popularizarea meşterilor şi chiar prin tabere de creaţie unde acest meşteşug să fie practicat şi în interes material. Ar trebui ca produsele să-şi poată găsi loc în expoziţii cu vânzare în ţară şi în străinătate. Creatori po-pulari există, dar majori-tatea sunt în vârstă.

Pe Valea Almaşului am remarcat valoarea câtorva ţesătoare, toate fiind trecute de 50 de ani.

La Cerbia trăieşte Ileana Achim, în vârstă de 72 de ani. Ea le-a iniţiat în meşteşug pe fiica sa Maria Negru – 42 ani, pe nepoatele Viorica şi Dorina (47 ani – 46 ani) şi strănepoatele Mariana şi Daniela (25 ani – 20 ani).

Există aici o adevărată şcoală a acestui meşteşug în familie. De asemenea, meştere ţesătoare sunt şi: Moţ Elena, Stăniş Creştina, Cismaş Dorina, Rad Vergilia din Cerbia; Han Iorghenia, Burza Letiţia, Suba Florea şi Han Ghizela din Pogăneşti; Toade Aurora şi Mariş Letiţia din Almăşel; Socolan Viorica, Sima Cornelia şi Rotar Minerva din Almaş Sălişte. Toate aceste talentate ţesătoare au peste 50 ani.

Din nefericire tinerele fete nu mai învaţă acest meşteşug, de aceea cred că ar fi binevenite meşterele care mai practică ţesutul la orele de lucrări practice din şcolile de pe raza comunei, astfel acest meşteşug ar avea şansa revigorării.

Odinioară, ţesutul era situat la loc de cinste în ocupaţia femeii. Fata nu se putea mărita până nu-şi ţesea singură zestrea şi neapărat cămaşa pentru soacră, ceea ce înseamnă că tânăra trebuie să fie pregătită pentru a „îmbrăca toată casa" ştiută fiind exigenţa soacrei.

Pe această temă, hărnicia femeii privind ţesutul găsim în folclorul local, cântece, strigături şi snoave.

Femeile care nu torceau şi ţeseau erau aspru sancţionate de legile nescrise de „gurii satului", iar la prinderea postului Paştelui erau amintite „Leuca". La această dată, se adună o ceată de feciori care dau foc unui „jireapăn" într-un loc vizibil în tot satul. De la acest jireapăn îşi aprind „steagurile" şi strigă tot ce-au observat în timpul anului:

„Leuca mă!... ştiţi voi de ce
n-o pus războiu Lenuţa lu Petre mă...!
O ţânut drăguţ mă!
Pă Ion a lu George mă..." etc.

Nici la joc nu sunt iertate femeile care nu torc sau ţes:

„Mândruţă cu poale creţe
Fuioarele-s pe coteţe
Descreţeşte-ţi poalele
Şi-ţi toarce fuioarele".

„De-ar fi lăsat Dumnezeu
Să se ţese pânza-n tău
Fără spată, fără iţe
Fără semn de suveicuţă
Ar ţese şi-o mea drăguţă
Suveica şiţele
Îi mănâncă zilele
Suveica şi cu spate
Îi mănâncă viaţa"

Nu se pierde însă prilejul ca femeile harnice să fie lăudate prin cântec:

„Mândră-i nana almăşană
O cunoşti după sprânceană
După jura poalelor
Pe mersul picioarelor

Mândră-i nana şi-i făloasă
Cu poale din pânză deasă
În cămaşa cu altea
Dac-o vezi, n-o poţi zuita.

Mândră-i nana şi-i gătită
Cu şubiţa şiniorită
Da-i mai mândră-n şezători
Cu fuior pe răşchitori.

Dacă vrei să-ţi iei nevastă
Ia-o de pe Valea noastră
Şi dacă-i mai sărăcuţă
Se'mbracă cu-a ei mănuţă.

Ana BANCIU